

УДК 070 316.77(477)

ТЕАТРАЛЬНА ПУБЛІЦИСТИКА УКРАЇНИ ПЕРЕЛОМНОГО ПЕРІОДУ (2013-2016 рр.) В АКсіОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Валентина Галацька

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Інститут журналістики*

вул. Мельникова, 36/1, Київ, 04119, Україна, e-mail: polygraph@i.ua

Проаналізовано аксіологічні критерії театральної публіцистики України переломного періоду (2013-2016 рр.) в ракурсі основних естетичних категорій, виділено поетичальні особливості їх втілення в аналітично-художніх жанрах. Визначено роль емоційно-оцінної презентації театального буття в соціокультурному просторі держави.

Ключові слова: театральна публіцистика, аксіологічний вияв, естетичні категорії, драматичне, запропоновані обставини.

Постановка проблеми. Глобалізоване сьогодення потребує об'єктивності журналістської інтерпретації, громадянської чесності в оцінці життєвих реалій. У переломну для держави епоху, в час війни та кризи, пошуку національної ідентичності, духовних законів розвитку країни всі види мистецтва, а особливо театральне, покликане реагувати на виклики часу, гармонізувати людську особистість, сприяти консолідації суспільства. Саме мистецтво Мельпомени в сучасній Україні зарекомендувало себе як ідеологічно не заангажоване, націлене на творчий експеримент, пошук нових форм взаємодії з глядачем, що дозволяє характеризувати його як мистецьку медію [1, с. 77].

Відомий німецький теоретик театру К.Бальме виділяє фікційний статус сучасного театру [1, с. 90]. Свою творчу місію він реалізує в аксіологічних вимірах добра і зла, прекрасного та потворного, піднесеного та низького, тобто в категоріальному апараті естетики. Категорії цієї філософської дисципліни, виділені свого часу Аристотелем, знайшли своє продовження в пошуках Гегеля, сучасних учених (Ю.Борев, А.Зись, М.Каган, М.Кодак, В.Шестаков, К.Фролова та ін.) і стали основоположними для оцінки мистецької вартості творів, емоційного впливу на глядача. Це виявляється цілком органічним для цього виду мистецтва, оскільки всі людські почуття, душевні стани, продукуювані сучасним театром, вкладаються в емоційно-оцінний контент. Вони реалізуються в таких естетичних категоріях-результатах динамічного співвіднесення ідеалу та дійсності, як трагічне, драматичне, комічне, гармонійне [13, с. 45].

Вербальну презентацію цих категорій на позиціях соціокультурного простору України здійснює сьогодені театральна публіцистика як міждисциплінарна складова філософії культури, театрознавства, теорії та історії журналістики. Вона являє со-

бою важливий медіасуб'єкт, який уособлює художньо-естетичну практику постнекласичної епохи.

Театральна публіцистика є недостатньо дослідженим видом художньої соціальної комунікації в Україні. Відомі лише деякі праці театрознавчого та філософсько-культурологічного спрямування Г.Веселовської, В.Гайдабури, В. Заболотної, Н.Корнієнко, О.Левченко та ін., які порушували питання театральної комунікації в суспільстві. У журналістичнознавчому аспекті цю проблему ґрунтовно розглядала білоруська дослідниця Т.Орлова, простеживши в докторській дисертації дихотомію «театральна публіцистика – театральна критика» [7, с. 17]. Український учений Т.Кузнецова в докторській дисертації та монографії «Аксіологічні аспекти мас-медійної інформації» виділяє теоретико-методологічні засади емоційно-оцінного моделювання інформації в медіатекстах: «Медіа задають певні аксіологічні моделі поведінки, з якими реципієнти співвідносять свої моральні принципи, ціннісні орієнтири і навіть виробляють стереотипи мислення під впливом трансльованих знаків» [6, с. 31]. Авторка аналізує емоційний, емотивний та емоціогенний типи текстів, які належать до концептуального апарату аксіології медіатексту [6, с. 119].

Актуальність запропонованої теми зумовлює також фактор реалізації ціннісно-орієнтаційної функції культури, яку презентує сучасна театральна публіцистика України. Вона здійснюється лише в аксіологічних вимірах, які доречно, на нашу думку, окреслити за допомогою естетичних категорій.

Метою запропонованої статті є спроба проаналізувати сучасну театральну публіцистику України переломного періоду (2013-2016 р.р.) в аксіологічному вимірі, а саме через інтерпретацію дійсності в естетичних категоріях, що дозволить визначити емоційний, емотивний та емоціогенний рівень текстів театрознавчої тематики.

У процесі виконання роботи ми ставимо такі **завдання**:

- 1) розкрити суть аксіологічного підходу до оцінки театального буття;
- 2) проаналізувати сучасну театральну публіцистику в аспекті естетичних категорій трагічного, драматичного та комічного, доводячи емоціогенність медіатекстів означеної проблематики;
- 3) з'ясувати поетикальні особливості аналітично-художніх жанрів театральної журналістики, визначити їхню роль у відтворенні картини театральної дійсності сучасної України.

Матеріали дослідження – нечисленні спеціалізовані друковані видання України: журнали «Український театр», «Кіно-театр», щотижневий інформаційно-аналітичний часопис «Дзеркало тижня» з постійною культурологічною рубрикою.

Виклад основного матеріалу. Переломні події соціально-політичного життя України, які сталися протягом трьох останніх років, безумовно вплинули на розвиток сучасного театального життя України, яке комунікативно мобільно, по-громадянськи чесно, в цікавих жанрових модифікаціях представляє дійових осіб на сцені в запропонованих обставинах «если бы...» (за К.Станіславським) [12, с. 113].

Сучасне сценічне мистецтво, на думку головного редактора часопису «Український театр» Н.Соколенко, покликане боротися за свободу людини, національну гідність і честь, формувати духовні чесноти молодого покоління українців [10, с. 3]. Саме цих принципів і дотримуються відомі театрознавці, публіцисти, представляючи засобами аналітично-образного декодування елементів театральної системи К.С.Станіславського на вербальному рівні сучасну соціокультурну ситуацію в

Україні. Вона моделюється в цікавих сценічних формах (запропонованих обставин, які відображають суть сценічного мистецтва) й артикулює проблеми війни та миру, духовного вибору молодого покоління, пошуку художньої правди в мистецтві. Автори звертаються здебільшого до драматичного публіцистичного переосмислення буття, створюючи потрібний емоційно-оцінний фон. У ньому відчувається боротьба різних точок зору, які позначають кульмінаційні моменти театрального життя: світоглядні акценти, вибір репертуарної політики, питання комерціалізації сценічного простору. Вони вибудовують індивідуально-авторські емотеми, насичені драматичним началом.

Структура драматичного активно виявляється у векторах аналітичного мислення провідних критиків у часописі «Український театр» (А.Гайшенець, А.Підлужна, І.Чужина та ін.), який за останні три роки зазнав істотних змін в оформленні, верстці, розширив жанровий діапазон матеріалів. Матеріали часопису стали більш полемічними, відкритими для читачького обговорення, уособивши емотивність як маркер виміру [4, с. 117] естетичної категорії драматичного.

Хрестоматійно сама структура драматичного найбільше адекватна мистецькому баченню дійсності й уявляється як боротьба обставин, характерів, різноманітних життєвих ситуацій (за Гегелем), яка рухає сценічну дію, формує мистецький смисл життя, втілена у формулі «хоч – але» [13, с. 31]. Журналісти, які пишуть на театральну тематику, свій драматичний ракурс бачення дійсності подають у жанрах, класичних для театральної критики: рецензіях, кореспонденціях-роздумах, замальовках про акторів, численних інтерв'ю (лейтмотивних, інтерв'ю-монологів та діалогів). Так на сторінках останнього числа часопису (№3 за 2016 р.) представлений новий для аналітичного осмислення театрального життя України жанровий різновид – апарат, який є дифузним для журналістики й театрального мистецтва: «Але головною родзинкою цього журналу стали, як їх називають в театрі, апарти – себто звернення-коментарі виконавців зі сцени безпосередньо до глядачів» [11, с. 3]. Цікавим для дослідницького поля є те, що кожен діалог з актором Київського академічного Молодого театру представлений у часописі саме в такий спосіб: інтерв'ю-монологу й коментаря одночасно. Актори, режисери, театральні художники в класичних і сучасних виставах створюють багату палітру напівтонів людської душі, які в драматичному емоційно-оцінному ореолі вибудовують трагіко-драматичну концепцію ролі. Так, заслужена артистка України Ірма Вітовська розмислює про знаковий образ баби Прісі в комедії культового українського драматурга П.Ар'є «Сталкери»: «Тут оповідають нетривіальну історію про життя однієї родини у зоні відчуження ЧАЕС. За бурлеском у виставі проступають політичні інвективи, за галюциногенними мареннями героїв – прадавні вірування та звичаї українців» [5, с. 25]. Цілком природно, що подібний текст зумовлює появу в читача емпатичного ставлення до сценічної ситуації, вираженої в емотемах негативної емоційності: душевної безвихідності, людської байдужості.

Критична інтерпретація сучасних театральних подій, пов'язаних з видатними мистецькими постатями (наприклад, 400-річний ювілей Шекспіра), дозволяє представити в часописі «Український театр» трагіко-драматичну концепцію дійсності в контексті соціально-культурного життя сучасної України, довести вершинний потенціал творів класика світової літератури: «Шекспірівська класика настільки універсальна, що точно «вистрілює» в будь-який період нашого життя» [14, с. 8].

Відомі постаті театрального простору України актуально представлені на сторінках часопису «Кіно-театр» у драматичному ракурсі освоєння професійних реалій як особистості, які формують духовний поступ України в переломну епоху. Концептуальність авторського бачення світу, персоніфікація концептів «театр», «запропоновані обставини», «надзавдання» притаманна багатьом замальовкам, кореспонденціям-роздумам, які презентує часопис. Широка культурологічна ерудиція авторів, обізнаних у світових театральних системах, формує емоційно-оцінний надтекст, позиціонований в естетичних координатах драматичного. Переконливо це виявляється в акторському портреті О.Сакви «Кімберлітова душа» про творчість народної артистки України Г.Стефанової. Презентований на обкладинці останнього числа часопису (№6 за 2016 р.) фотообраз актриси знаходить майстерний вербальний вияв у тексті, який побудований як внутрішній монолог журналіста, сугестивно-об'єктивізований, насичений ампліфікаціями: «Натомість Галина Стефанова витворила свій «надтеатр». Та їй навіть складніше, ніж літератору, бо, крім власних розуму, волі, тіла й психіки, актрисі говорити нічим» [9, с. 18]. У цьому оригінальному матеріалі вмотивовано виражена смислова емотема професійного обов'язку митця, цікаво представлена екстралінгвальними прийомами.

Драматична концепція дійсності, яку викладають автори, притаманна саме для театрального погляду на світ. Виражена вербально сценічна умовність – це ядро структури драматичного, що органічно зосереджується, наприклад, у матеріалах театральної рубрики аналітичного тижневика «Дзеркало тижня». Її постійний автор, авторитетний публіцист і театральний критик Олег Вергеліс підкреслено іронічно, по-театрознавчому ґрунтовно, аналізує події щотижневого театрального життя в Україні. Неповторні за стильовою манерою назви матеріалів («Ми, що нижче підписалися», «СЛТР», «Чи губите ви театр?», «Сад-виноград», «Я би вам показав, що таке Гамлет!» та ін.) налаштовані на зворотній зв'язок комуніканта (журналіста) й комуніката (читача), що засвідчує оригінальність авторського мислення, експресивність викладу думки. Таким чином формується емоціогенність драматизованого сприйняття театрального буття в Україні як «здатність тексту викликати певну емоцію в читача» [8, с. 72]. Публіцист майстерно інтерпретує факти проблемного існування театрального мистецтва держави, використовуючи емотеми, які конструюються в лінгвокультурні концепти професійної майстерності режисера, акторського вирішення ролі, громадянського обов'язку митця, національної гідності. Ці аксіологічні утворення, на думку Т.Кузнецової, акцентують ціннісний смисл понять [6, с. 151], майстерно вплетені в широкий інтертекстуальний контекст епохи. Неповторно-індивідуальна, багатогранна в діалектичних переходах драматична картина театрального буття О.Вергеліса втілюється в адекватних засобах поетичного синтаксису, в прийомі антитези, в мінливому емоційному темпоритмі авторської фрази, в підкресленій іронічності стильової манери: «Цей згасаючий театральний сезон залишається в пам'яті театральних людей як безпощадний та неморальний» [3, с. 16].

Парадоксально проблематично, формуючи широкий культурологічний контекст перехідної епохи, відомий публіцист окреслює видатні сценічні події в Україні останнього року в ґрунтовній статті «Театр. Фотосесія (DT.UA підбиває підсумки сезону)». Цей насичений словесною дією матеріал спонукає читача до вимогливої оцінки театральних подій: від соціального театру Наталії Ворожбит «Схід-Захід» до інтерпретації шекспірівського «Річарда III» в Національному театрі імені Іва-

на Франка. Автор констатує нову роль театру в суспільстві переломної епохи, порівнюючи його з театром політичним: «Якщо наш політичний театр – поголовно бездарний, вульгарний і підступний, то мистецтво сценічне (частенько) все-таки пред'являє бодай спроби чесного емоційного діалогу з реальністю. Часто сценічне мистецтво для багатьох – як батарейка, від якої хочеться підзарядитися» [4, с. 14]. Драматичну емотивність означеного тексту створюють негативні епітети, які мають чіткі оцінні характеристики явищ суспільно-культурного життя України. Саме незаперечна авторська компетентність О.Вергеліса, навіть безапеляційність суджень, яка відображається в драматизованій, з численними ліричними відступами, манері викладу матеріалу, здійснює емоційний вплив на читача (комуніката) [6, с. 166]. Остання формується засобами образного комізму в рецензії на виставу М.Коляди «Сад-виноград» в Київському академічному Молодому театрі через парадоксальну імплікацію: між заявкою на серйозний текст рецензії та довільну, навіть просторічну манеру подачі думки: «Вихід Яценко – громоподібний, присмачений солоними фразами й ліричним хабальством... Всі артисти – п'яниці, вони тверезі на сцену ніколи не виходять» [4, с. 16]. Автор застосовує прийом самоіронії, позиціонований на рівні тексту в емотивах комічного як сатиричного: «Взагалі я обожаю в кожному «бідному театрі» саме такі декорації – за три копійки. І такі костюми – гривень за п'ять» [4, с. 16]. Подібний прийом розширює імпровізаційний діапазон театрознавчого мислення видатного публіциста, який оцінює об'єктивну театральну дійсність з позицій драматичного й комічного способів світосприйняття.

Висновки. Сучасна театральна публіцистика України в переломну епоху позиціонує цінності людського буття, національні пріоритети, новітні сценічні прийоми, які в сучасному соціокультурному просторі України мають суспільний резонанс, формують громадську думку. Якісний рівень цього виду соціальної комунікації залежить від аксіологічних ракурсів бачення театральних проблем у глобалізованому культурному континуумі нашої держави. Вони представлені в трагіко-драматичній концепції театральної дійсності й покликані формувати у глядача (комуніката) культуру сприйняття мистецького твору. Це вимагає високої професійної ерудиції журналіста, мовленнєвої майстерності.

Перспективи подальших наукових досліджень. Осмислення естетичної суті театральної публіцистики, представленої в аксіологічному вимірі, через поєднання лінгвостилістичних та естетико-культурологічних параметрів, є перспективним напрямком дослідження художньої комунікації, її концептуальної та жанрової природи. З огляду на недостатність наукового потрактування її в теорії журналістики, цей вектор дослідницької думки вважаємо продуктивним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бальме К. Вступ до театрознавства / К.Бальме. – Л.: ВЛТД «Класика», 2008. – 297 с.
2. Вергеліс О. Стукають. Відчиніть! Сім режисерів у пошуках Привіда / О.Вергеліс // Дзеркало тижня. – 2016. – 13 лютого. – С. 16.
3. Вергеліс О. Театр. Фотосесія (ДРУА підбиває підсумки сезону) / О.Вергеліс // Дзеркало тижня. – 2016. – 13 жовтня. – С. 14.
4. Вергеліс О. Сад-виноград / О.Вергеліс // Дзеркало тижня. – 2016. – 15 жовт. – С. 16.
5. Вітовська І. Сталкери / І.Вітовська // Український театр. – 2016. – №3. – С. 25.

6. Кузнєцова Т.В. Аксиологічні моделі мас-медійної комунікації / Т.В.Кузнєцова. – Суми: Унів. книга, 2010. – 303 с.
7. Орлова Т.Д. Театральна журналістика. Теорія і практика: в 2-х ч. Ч.2 / Т.Д.Орлова. – Минск: БГУ, 2002. – 190 с.
8. Різун В.В. Літературне редагування: підручник / В.В.Різун. – К.: Либідь, 1996. – 240 с.
9. Саква О. Кімберлітова душа /О.Саква // Кіно-театр. – 2016 – №6. – С. 18-20.
10. Соколенко Н. Імпульс незалежності / Н.Соколенко // Український театр. – 2016. – №2. – С. 3.
11. Соколенко Н. Молодий український театр / Н.Соколенко // Український театр. – 2016. – №3. – С. 3.
12. Станіславський К.С. Робота актера над собою: в 2-х т. Т.1 / К.С.Станіславський. – М.: Искусство, 1989. – 275 с.
13. Фролова К.П. Теорія і методика применення естетических категорій в літературоведчєском и искусствоведчєском анализе / К.П.Фролова. – Д.:ДГУ, 1985. – 97 с.
14. Чужина І. За Шекспіром / І.Чужина //Український театр. – 2016. – №2. – С. 8.

AXIOLOGICAL ASPECT OF THEATRICAL PUBLICISM OF UKRAINE DURING CRITICAL PERIOD (2013-2016)

Valentyna Galatska

*Taras Shevchenko National University of Kyiv, Institute of Journalism
Melnikova Str., 36/1, 04119, Kyiv, Ukraine
e-mail: polygraf@i.ua*

It is stated in the article that, fiction vision of life in aspects of the stage action, modern theater represents in axiological dimensions of good and evil, beauty and ugliness, i.e. in aesthetics categorically apparatus. It is quite organic for this art form, because all human emotions and state of mind that are presented by contemporary theater, invested in the emotional evaluation context. They are implemented in such aesthetic categories, the results of dynamic correlation of the ideal and reality, as tragic, dramatic, comic, harmonious (Aristotle, Hegel).

The purpose of the paper is the analysis of the peculiarities of axiological approach to the issue of theatrical publicism in the Critical period in Ukraine. The issue is considered as based in the aesthetic categories of tragic, dramatic and comic.

Verbal presentation of these categories from the social and cultural space of Ukraine point of view is implemented today by theatrical journalism as part of culture interdisciplinary philosophy, theater studies, theory and history of journalism. It is important mass media subject that represents artistic and aesthetic practices of the era of postmodern.

Key words: theatrical journalism, axiological dimension, aesthetic category, dramatic, proposed circumstances.